

Dilemmakaart gemeenten voor vraagstukken over ondermijning

De Dilemmakaart sociaal domein is ontwikkeld door Ardi Roelofs vanuit Divosa op basis van leerervaringen uit de pilot Ondermijning en het sociaal domein. Verschillende professionals uit onder andere de wijkteams van Geynwijs Nieuwegein werkten mee aan de ontwikkeling van de Dilemmakaart. Ook experts zoals Edward van der Torre, Jolanda van Boven en Sandra Luidens werkten hieraan mee.

Als je een keuze moet maken die twee of meer onangename of onaantrekkelijke kanten heeft en even zwaar wegen:

- 'Mijn cliënt draagt dure kleding en rijdt in een dure auto, terwijl hij een uitkering heeft: hoe kan dit en wat moet ik?'
- 'Een 18- leerling op het mbo zit altijd heel moe tegenover mij en heeft veel verzuim: mijn onderbuik zegt, er is meer aan de hand. Wat mag ik?'
- 'Een moeder vertelt mij iets in vertrouwen en die informatie is dermate verontrustend dat ik het niet van mij af kan zetten: wat doe ik, helpen of handhaven?'

1. Waarnemen

Enkelvoudige of complexe afwegingen?

A. Geen dilemma's maar enkelvoudige afwegingen:

- Ik heb te weinig ervaring met het onderwerp en word onzeker.
- Ik weet het niet, want ik heb te weinig kennis.
- Ik heb te weinig actoren betrokken in de casus om nu al afwegingen te maken.
- Ik heb eigenlijk een routinevraag, maar kan geen afweging maken.

Ga eerst verder onderzoeken.

B. Complexe afwegingen bij dilemma's zoals:

- Ik durf er niet over te praten maar moet wel afwegingen maken.
- Ik denk dat het niet mijn taak is, maar er is een probleem. Heb ik nu zelf een dilemma?
- Mijn normen en waarden spelen een rol. Ik kom er niet uit.
- Ik baseer mijn keuze op hoe ik eerder omging met dilemma's, maar ik kom er toch niet uit

Ga eerst verder onderzoeken.

2. Begrijpen

Welke vragen heb ik?

Heb ik voldoende beeld van de feiten en heb ik zicht op wat ik niet weet.

Luister ik naar mijn onderbuik-gevoel?

Waar ben ik verantwoordelijk voor?

Wat is belangrijker: wetgeving, AVG, beroepscode, beleidsregels?

Beschermen of belemmeren, wat doe ik?

Slachtofferschap en ouderschap adresseren, kan dat in deze situatie?

Wat als ik niks doe?

Wat als het onveilig wordt?

Is er sprake van benadeling?

Kom ik ondermijning tegen en weet ik het te signaleren?

3. Opties vormen

Welke afwegingen kan ik maken?

Ik weet ondermijning te signaleren maar ik weet niet hoe ik nu moet handelen.

Ik wil mijn cliënt helpen maar dat heeft nadelige gevolgen voor zijn hulpvraag.

Ik weet niet wat ik wel/niet mag delen in het kader van de AVG en ik wil geen fouten maken.

Ik heb informatie gekregen die niet van belang is voor mijn werkzaamheden. Kan/wil/mag ik die informatie wel doorspelen?

Ik wil geen fouten maken die de situatie erger kunnen maken, dus doe ik liever niks.

Als ik niks doe, doe ik ook iets, namelijk niets. Daardoor blijft het probleem en het dilemma bestaan.

4. Verhelderen

Welke vragen heb ik nog?

Welke politiek gevoelige afwegingen moet ik in de gaten houden?

Formeel moet ik op die ene manier handelen, maar informeel wil ik anders handelen. Wat doe ik nu?

Ga ik de cliënt informeren over mijn dilemma en mijn besluit of niet?

Wat vind ik zwaarder wegen in mijn morele afwegingen?

Ik weet welke belangen een rol spelen, maar kan ik in mijn eentje de knoop doorhakken?

5. Vierogenreactie

Wat kan ik doen en met wie?

A. De handelingsruimte die ik zelf heb:

- Ik breng de situatie in kaart.
- Ik doe zelfonderzoek naar mijn waarden en normen.
- Ik overleg met gedragswetenschapper of juridisch adviseur en we bekijken alternatieven en perspectieven.
- Ik breng mijn casus in tijdens casuïstiekoverleg.
- Ik organiseer interview.

B. Handelingen die ik alleen mag (laten) doen na overleg met leidinggevende:

- Ik handel bewust niet, omdat er een andere zaak rond de casus speelt die prioriteit heeft.
- Contact opnemen met projectleider ondermijning
- Contact opnemen met projectleider zorgfraude, jonge aanwas of met toezichthouder sociaal domein.
- Ik organiseer een moreel beraad.

Als professional in het sociaal domein kom je dagelijks morele dilemma's tegen in de praktijk. Het gaat om situaties waarbij niet één, twee, drie 'de beste oplossing' voor handen is. Het kiezen voor de ene waarde gaat ten koste van de andere waarde.

Zulke morele dilemma's kunnen zorgen voor belemmeringen in je werk, want je weet niet welke stap je moet zetten. Morele dilemma's gaan vaak over complexe situaties die je als professional niet individueel op kunt lossen, en dit hoeft vaak ook niet. Samenwerking is juist de kern van de oplossing.

De Dilemmakaart kan bij die samenwerking helpen. Aan de hand van de vijf stappen: waarnemen/ begrijpen/ opties vormen/ verhelderen/ vier ogen reactie, krijg je een overzichtelijk stappenplan dat je kan helpen bij het maken van afwegingen bij een moreel dilemma. De Dilemmakaart richt zich met name op dilemma's op het gebied van de signalering van ondermijning.